

Эхэ найхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1995
ОКТАБРЬ
12
Намарай дунда хүлэгшэн
тахя
харын 19
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№193 (19286)
Газетын сэн
хэлсэгтэ.

Буряд Республикын Правительства

БЮДЖЕТ ЗҮБШЭН ХЭЛСЭГДЭБЭ

Буряд Республикын Правительствын ээлжээтэ заседани болобо. Эхэдээ тон шухала хоёр асуудал зүбшэн шисээ. "Буряд Республикын 1996 оной республиканска бюджетэй проект тухай" асуудалаар дэлгэрэнгы, арсалдаатай зуралдсон болобо. Финансын министр Г. В. Дамкова тус асуудалаар элдхэл хэхэдээ, министерствэнууднээ, албан зургаанууднаа, предриятинууднаа, эмхинүүднээ ороһон дурдалнуудыг хараада абахы нилээн оролдобди, зүгөөр ерээдүйн бюджетэй гарша, орошын хоорондох горитой халсалааннаа, Россин Федерациин бюджетэй баталагдаагүй, ямар туһаламжын түлээгдэхэ байһание мэдэхэгүйһөө амжалан, бюджет табихада угаа хүндэ, шардуу байгаа гээд онсолбо.

1996 оной бюджет соо оруулагдаһан гол баримтанууд, тоонууд тухай заагаад, ямар шэнэ түрэн биби, али талаар ехэ хубилтанууд оруулагдааб, арсалдаатай асуудалууд шалшаагаар шийдхэгдээб гээд онсолбо. Бюджетэй проект зүбшэн хэлсэгдээ гол түлэб социальна хэлбэртэй халбаринуудай түлээлгээд хабаадласаба. Энэ ойгосотой.

Түб гэхэдэ, эдэ министрствэнууд болон албан зургаануудай мэдээлэй эмхинүүд мүнгөөр халбар халгаданнаа уламжалан зобоно бшуу.

Эдэм хуралсаһай министрэй нэгдэхэ орлогшо П. П. Ефимов, эдүүр энхые халбарын министр Б. Г. Бальжиров,

Физическэ культурын, спортын, залуушуулай хэрэгүүдэй, туризмын талаар комитедэй түрүүлэгшэ С. В. Мантуров, Олондо мэдээлэлүүдые тараадаг хэрэгсэлнүүдэй болон полиграфийн талаар комитедэй түрүүлэгшэ А. А. Хантаев, соёлой министрэй нэгдэхэ орлогшо А. М. Майорова, зоние социальна талаһаа хамгаалгын министрэй орлогшо И. И. Мошкин, Буряд Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо А. Д. Карнышев гэгшэд тус проект зүбшэн хэлсэгдээ хабаадласаа.

Тийхэднээ эдэ халбаринуудта онсо хүшэр байдал ушараа гээд тодорно. Алишье халбариниень абаад харахада, мүнгэн ехээр дутана, хандаралай үзэгдэлнүүд тодоор харагдана. Тиймэһээ 1995 оной бюджет баталан абахадаа, эдэ орёошье, хүндэшье асуудалуудта ехэ анхарал хандуула, эсэслэн абахадаа, хараадаа абаха шухала байһан эли.

Ажалай болон зоние ажалаар хангалгын министр И. М. Пытин, Буряд Республикын Хунгуулин комиссион түрүүлэгшэ Н. М. Цыганкова, хүдөө ажахын болон эдээ хоолой министр А. М. Шевченко, Тарбагатайн аймагай захиргаанай гулова М. В. Михалёв, промышленностин, транспортын, хэлхэ холбооной министр В. В. Переляев, Улаан-Үдэ хотын Советскэ районой гулова Г. А. Айдаев, Буряд Республикын прокурор А. Ф. Покацкий, Гостелерадиокомпаниин түрүүлэгшэ А. С. Баниов, Профсоюзудай соведэй түрүүлэгшын

орлогшо С. М. Манзанова, республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Л. Ч. Нимаева гэгшэд бюджетэй проектээр ханамжануудаа хэлээ, асуудалуудые табья, дурдалнуудые оруулаа.

Тус проект байгша оной ноябрийн 15-да болохо Арадай Хуралай сессии дээрэ түрүүлгын уншалгаар хаража үзэхыень табиха гэхэн шийдхэбэри абтаба.

"Районуудай, аймагуудай болон республикын удха шанартай хотонуудай нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай хунгалтада бэлдэхэ ба үнгэргэхэ талаар Буряд Республикын Правительствын хэмжээ ябууланууд тухай" асуудалаар Гүрэнэй алба хаалгын кадрова политикын болон нютагай захиргаануудтай хүдэлмэри ябуулгын талаар комитедэй түрүүлэгшын орлогшо А. Ц. Моролдоев мэдээсэл хэбэ. Тус хэмжээ ябуулануудай түсэб баталагдан абтаа.

Буряд Республикын Президентын болон Правительствын Хэрэгүүдые эрхилэгшын орлогшоб, канцеляриниень дагшы В. И. Яковлев Арадай Хуралай Соведэй болохоёо байгаа заседани тухай мэдээсэл. Энэ талаар мүн ээ тодорхой шийдхэбэри абтаа.

Буряд Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо А. Н. Жильцов энэ заседание хүтэлбэрилэн ябуулаа, зүбшэн хэлсэгдэхэн асуудалуудаар үгэ хэлээ.

БЭЛИГТЭЙ АРТИСТЫН ОЙДО

Буряд арадаймнай урдаа хараха бэлигтэй хүбүүдэй нэгэн болохо СССР-эй арадай артист, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, режиссер Гомбо Цыденжапович Цыденжаповай түрээһөр 90 жэлэй ой гүйсэбэ. Гомбо Цыденжапов 1905 ондо Баргажанай аймагай Лутшахаан хууринда түрэн түүхэтэй. Бага балшар наһанһаа хүбэлгэн хурса ухаатай, ном хударта аргагүй абьяастай, урагшаа ханаатай хүбүүн хэн.

ГИТИС-эй режиссерско факультет дүүргэжэ ерэнэнэйнгээ удаа Гомбо Цыденжапов хүгжэмтэ-драмын театрые хүтэлбэрилөө.

1940 ондо Буряд-Монголой Республикын түрүүлгын декадын Москва хотодо эрхим найнаар үнгэргэгдэхэднээ, Гомбо Цыденжапов Ленинэй орденээр шагнагдажа, СССР-эй арадай артист гэхэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй.

Алдар сууда гараһан буряд хүбүүнэйнгээ 90 жэлынь тэмдэглэхээ октябрийн 13-да соёлой министрэй орлогшо А. М. Майорова түрүүтэй бүлэг Лутшахаан нютагтань ошоһон, Октябрийн 13-да Баргажанда Гомбо Цыденжаповай 90 жэлэй ойн баярай үдэшэ үнгэргэгдөөд, 14-дэ түрэн тоонто Лутшахаан нютагтань баярай үдэшэ үнгэргэгдэхэ байна.

Энэ баярай үдэшэнүүдтэ Россин арадай артистар Ч. Шанюшкина, П. Абашеев, А. Арсланов, В. Буруев, С. Раднаев, Буряд Республикын габьяата артистнар М. Раднаев, Л. Галсанова, В. Базарова, филармониин дуушан С. Саңданова гэгшэд хабаадана.

Г. Цыденжапов бэлигтэй режиссер, драматург байхаһаа гадна, уран бэлигтэй артист байһан юм. "Алтан гэр" гэжэ киногой сценари бэшэлсэхэн, хэдэн кинодо ("Нүүдэл фронт", "Хүбшэдэ болоһон ушар", "Нүүдлын намналга") наадаһан байна.

Энэ болохоёо байһан баярай үдэшэнүүдтэ "Алтан гэр", "Нүүдлын намналга" гэжэ кинофильмүүд хүн зондо харуулагдаха байна. Алдарт буряд хүбүүнэйнгээ 90 жэлэй оие Буряд Республикамнай үргэнөөр тэмдэглэхэ байһанинь дамжаггүй.

Б-Д. БУДАЕВ,
манай корр.

хунгуулин урга тээ

КАНДИДАДЫЕ ДЭБЖҮҮЛБЭ

Урта бууриной хунгалтад Агын урдадай хунгуулин 215-дахи мэдээлэлтэй округһоо Гүрэнэй депутат, Үндэһэ яһатанай түрүүлэгшэ талаар комитедэй түрүүлэгшэ Баяр Баясхаланович Жамсуев дахяад дэбжүүлбэ.

Тэрэ эндэхэ хунгуулида хунгалтаар хүдэлжэ, ажалынгаа халбар эхилһэн, удаан округ болон область дотороо элдэб хүтэлбэрилхы тушаалуудта халбар, хүбэлгэн бэрхэ, арад ороно юуртай, туһамууша, халбартай хидийһангаа түлөө халбардог хүн байһангаа харуулаа гэжэ үгэ хэлһэн Н. Линхобоев, А. Тумунбаяров болон бусад депутат.

Мүн ээ нимэ суглаан халбарын районой электрын халбар хүсэ дамжуулагч предриятин коллективтэ халбар болобо. Эндэ сугларгад Жамсуев тухай халуун үгүүдэ хэлээ, ажал ябуулгынь халбаран дэмжээ. Предриятин директор В. Смолин, халбарын элч П. Тихоньких гэгшэд тэрэнэй кандидатурые тэмдэглээ, бултадаа нэгэн халбартайгаар дуугаа үгэхыень оновой хунгалтадые урялаа.

Эндэй дурдалнуудые халбарлапд бирин дэмжээ.

Б. Жамсуевай кандидатурые тэмдэглэжэ, тэрэниие Гүрэнэй депутатта кандидаттаар түрүүлгын суглаан Агын харгы урдагай 5-дахи управлений коллективтэ болобо.

Элдэб парти болон халбартайд зигһөө түлөөлэгшэд халбарлапда округһоо мүн ээ дэмжээ байна. Тэдэнэй тоодо халбартай захиргаанай гулова Г. Д. Шанюшкин, "Манай гэр" гэжэ киногой сценари бэшүүлгын дууларгын шубуунай предриятин директор Т. Фоменко (Манай аграрна парти) ба бусад депутат.

Ц. ГОНГОРОВ.

Буряд Республикын Арадай Хуралда

ХУНГАЛТЫН ҮДЭР ОЙРТОНО

Сэлэнгын, Кабанскын болон бусад районуудта олон хүн зонтой хууришууд олон байна ха юм. Жэшээлхэдэ, Заиграева хууринда хунгуулин хоёр округ байгуулаха, Сэлэнгын районой Сэлэн-Дүүмэ тосхондо хоёр округ байгуулаха гэхэн дурдалнуудые Арадай Хуралай Совет дэмжэһэн байна.

Гэхэтэй хамта хунгуулин округуудай хилые баталха асуудалаар арсалдаата хөөрөлдөөн болоо. Бэшүүрэй, Кабанскын, Загарайн болон бусад хэдэн районуудай захиргаанай гуловаанар хунгуулин округуудые хуушан хэбээрнь үлөөхэ тухай хэлһэн байна. Удаан сар соо үргэлжэлһэн хөөрөлдөөнэй удаа Буряд Республикын районой болон городской Соведүүдэй депутатуудые хуушан территориальна хубаарилгы хэрэглэхэ гэхэн шийдхэбэри Арадай Хуралай Соведэй гэгшүүдэй олоной дуугаар абтаба.

Гэбэшье Соведэй тус шийдхэбэри Арадай Хуралай ээлжээтэ сессии дээрэ зүбшэн хэлсэгдээд, баталан абтаха ёһотой. Сэлэнгын аймагтахи сэрэгшэдэй городогто нэгэ гү, али хоёр округ бии болгохо тухай, Ивалгын аймагай харьяата газар дээрэ тарашаһан, үсөөн хүн зонтой 29 хуурин, тосхонуудта хунгуулин хэдэ округ байгуулаха гэхэ мэтын олон асуудалуудые тус аймагуудай захиргаанай гуловаанар табиһан байгаа. Гэбэшье "Буряд Республикын нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын зургаануудай хунгалта тухай" Буряд Республикын Хуули соо итгэжэ хэлэгдэнэ ха юм: "хунгуулин округууд хунгалтадай адирхуу тоотойгоор эмхидхэгдээд, гэбэшье округ доторхи дунда ээргын тооһоо 10 процент хүрэтэр дээшэ, доошоо хубилалта, мүн хүрэхэнь бэрхэтэй, холын нютагуудта 15 процентһээ дээшэ бэшэ хэмжээнэй алгасатай байжа болохо, үсөөн тоото аравуудай бүлгөөрөө ажалуудаг газар нютагуудта хунгуулин округуудые байгуулаха, түлөөлэгшын дунда ээргын тооһоо 30 процентһээ дээшэ бэшэ алгасал байжа болохо..."

Тийхэлээрэ Арадай Хуралай удаахи сессии дээрэ тус Хуулин заагдаһан статьяда хубилтануудые оруулаха ёһотой болоно бшуу. Хунгалтын үдэр улам ойртоно.

Буряд Республикын Арадай Хуралай VII сессиие байгша оной ноябрийн 20-до зарлаха гэхэн шийдхэбэри абтаба. Тэрэшэлэн "Соёл тухай" асуудалаар парламентска зүбшэн хэлсэлгы ноябрийн 9-дэ үнгэргэхэ гэжэ Арадай Хуралай Совет шийдхэбэ.

Манай корр.

Дэлгүүр: ажамидарха арга бэдэрхэ ХАМНАБАРИЙН ЗАВОД ХИРПИИСЭ ГАРГАНА

Таряананай ажахынуудай Ленинэй нэрэмжэтэ нэгэдэлэй али нэгэн гэшүүнэй хэрбээ өөртөө шэнэ гэр гү, али газрага ямар бэ даа нэгэ томохон барилга эрхилхээс ханаа хаань, тус нэгэдэл зарим гаргашынь өөр дээрээ дааж абадаг байн найхан заншалтай юм. Хэн нэгэндэ барилгын модной хэрэгтэй болоо хаань, транспортаар тулаламжа үзүүлэгдэдэг. Пеэсхэн барюулхын тула хирпиисэ худалдажа абахадаань, гаргашын зарим хубиинь нэгэдэл баһал бэ дээрээ дааж абадаг байна. Юуб гэхэдэ, энэ нэгэдэлдэ һүүлэй хэдэн жэлэй хугасаа соо хирпиисэ гаргадаг өөһэдэн бишыхан завод амжалтатай хүдэлдэг болохой. Нэгэдэлэй гэшүүдтэ хирпиисэ одоо хямдахан сэнгээр худалдагдадаг.

Улаан-Удын хирпиисын завод барилгын эмхиүүдтэ, мүн зондо нэгэнь 500-600 түхэригөөр худалдана Харин бага-хунильхид өөһэдэнгөө хирпиисэдэ мин 35 түхэриг түлэдэг гэхэ гү, али хотынхидо орходоо, арба дахин хямдаар худалдажа абадаг юм.

—Энэ жэлэй сезон соо нютагай дүрбэн гэр бүлэ өөһэдэнгөө барилгада хэрэглэхээр хирпиисэ

бэшүүлжэ абаад, мүнөө тэрэнэ хэрэглэжэ эхилэнхэй, — гэжэ хирпиисэхэдэг цехэй бригадир Петр Парамонович Солодухин мэдүүлбэ. —Эдэнэрнайхэд бэгэбэл пенсионер Георгий Иванович Рыжиков, кочегар Федор Федосович Ковалев, үхэршэн Иосиф Изотович Ковалев, механизатор Александр Игнатович Антонов гэлшэд болоно. Тэдэнэртус тусгаа 1000-аад хирпиисэ худалдажа абахадаа, оройдоол 52 мянган түхэриг түлэбэ. Багахан салин хүлэ абадаг хүдөөгэйхидтэ барилгын материалтай үнэ сэнгын баһал доогууршы байжа болоо. Тингээдшы нэгэдэлэй жасада багаханаршы наа, олзо оршо орохол байна гэхэдэ, адуу балай болохгүй даа.

Хирпиисын заводто залуу хүбүү гансал хүдэлдэг юм. Эдэнэр жэл бүхэндэ бүхидөө 100-110 мянган хирпиисэ үйлэдбэрлэжэ гаргана. Үйлэдбэрлэгдэлэн продукциянь бултадаа барилгын болон үйлэдбэрин объектүүдтэ, гэр байрануудые барилгада хэрэглэгдэдэг байна.

—Бригадын гэшүүд бүхэли үбэлдөө хирпиисэ галдалгада

хэрэглэгдэхэ түлээ залһа бэлдэхэдэ хабаадалсаа, — гэжэ П.Солодухин байдалаа саашань үргэлжэлүүлэн хөөрөнэ. — Бидэ бүри найхала хирпиисэ хадагалха үшөө нэгэ саран барижа дүүргэбэбди. Хирпиисэ галдадаг лезшэн хүрэтэр түүхэй эд эльгээхэ транспортёроо утадахабди. Мүнөө жэлэй сезонной түрүүшын үдэрһөө манай коллектив 30 мянган хирпиисэ үйлэдбэрлэжэ гаргаад байна. Тэрээгээрэ үмсөөрөө барилга хэгшэдэй эрилтэнүүдынь гүйсэд бээлүүлжэ шадабабди. Ондoo тээшнэ баһал худалдажа, гурба миллион шахуу түхэриг мүнгэ зөөри олообди.

Бригадир П.П.Солодухинтай суг хамта Сергей Горбатых, Георгий Голендухин, Сергей Солодухин, Иван Кравцов, Николай Дорофеев гэлшэд ажаланна.

—Мүнөө бидэ бүхидөө 150 мянган хирпиисэ гаргаха хараа зорилготой хүдэлжэ ябанабди. Энэ хараа түсэбөө дүүргэхэ арга боломжонь манда хүсэд бин. Шабар яһала хүрэхөөр бэлдэхгдэнхэй.

Уһаар таһалгаряагүйгөөр хангаданабди. Хирпиисын дүрсэнүүд бин. Иимэ олон хирпиисэ гадаха пеэшэнүүдэй арга боломжонь баһал байхал даа. Гансал манһаа, өөһэдһөөмнай, ажал хэрэгнай сэхэ дулдыдаха байна бшуу, — гэжэ бригадын гэшүүд нэгэн адуугаар намда мэдүүлэз һэн.

А. ДОНДКОВ.
Тарбагатайн аймаг.

АЖАЛ ХЭЖЭ, АМАА ТОНОДОБОШЬЕ...

Манай хүйтэн сэдбэг уларилтай Дэрээн нютагта малай үбэлжэ тинмэ бэлээр үнгэрдэггүй. Аяар юэнэн һара соо хүйтэн жабар үдэрнүүдэй болохоодо, үбдэг хүрэмэ саһанай орохоодо, нуга сабшалан малаа бэлшээхэ аргагүй болонобди. Талха таряанай эдэшэжэ урдань газарта малай гол тэжээлын үбһэн болоно.

Хэрбээ үбһээ саг соонь хуряжа абаагүй наа, мал адууны ажамидархань бэрхэтэй. Бидэнэр гэр бүлөөрөө таряашадай ажал боложо, дүрбэн жэл хүдэлнэбди. Хуурай-Баргажанай ара талада оршдог 47 гектар сабшалантайбди. Урдань совхозой байхада, энэ сабшалан бүлүүр станцин хүсөөр уһалдаг байгаа. Мүнөөнэй байдлаар сабшалан бүлүүр станцияр уһалбал, гансахан түлшэдэнь хэдэн тонна эбэртэ бодо мал худалдаһан мүнгэн ябашаха болоно. Гурба жэл саана Энэдхэг голһоо Хуурай-Баргажан руу уһа асархын тула түлш тогтоохо ехээн хүдэлмэри эхилэз һэмди. Энэдхэг голы һуура оложо, тусгаар хаалта даамба бодхоожо, ханааб татабабди. Шэжэр хүйтэн январь, февраль һарануудта уһа оймого, уһанай голы олошо тогтоохонь бэлэн хэрэг бэшэ байгаа. Заримдаа сөөрмэ сүмэржэ, хүйтэндэ хүл гараа хүдөөдшы үзөөбди. Энэ хэрэгтэ утарагуудаа, нүхэдөө хэлэжэ, үдэрһөө үдэртэ ажалажа, одоошынь тогтоогдоо. Иигэжэ һүүлэй жэлнүүдтэ эртэ хабарта тошо халһан сабшалан "ундалуулаабди". Богони саг соо урдань хаягдһан, харгалһан Догдоо гэнэн газарта малай зуһалан шэнээр түхээрээбди. 2000 жэлэйда харгы хүндэлэн, һоог модо отолжо, жэгдэлэн табилһан мүнөөшье үргэлжэ ороһон бороодо харгы шабараар дүүргэбди. Урдань буряад үбгэдэй эрхилдэг хабаржаан, намаржаанай удаха шанарай ехэ байһы бин мүнөө ойлооб. Юуб гэхэдэ, үбэлдөө үбһэтэй болохо ханаа, малаа, хонидоо эртэнһээ үбэлжөөнһөө зуһаланда гаргаха түлш шухала. Ургажэ байһан ногооо мал түбээнгүй бшуу. Энэ хэрэг манай зарим фермернүүд тооногүй, аяар май һарын дүүрэтэр мун сабшаландаа - үбэлжөөндөө байһаар байна, энэ ехэ адуу. Халаагүй хоёр-нэгэшы хурьган, нарай тугал дааража, зуһаланда гэмтүүжэ харин бүхы сабшалан дээрэхи ногоон гэшүүлэнгүй ургана. Энэ хэрэг сабшаланай гектар бүхэнһөө 4-5 центнерээр ехэ үбһэ абаха арга олоһон Жэлһээ жэдэ буусангуудаа нэлгэжэ, августын 20-оор ехэнхи үбһэ хурялабди. Юуб гэхэдэ, август һарын хахадаар бороо, сагаан хөдүү унажа, ногооной шэмые хахадтань болгоно. Энэниие бин шухала үшөө хэрэг гэжэ тоологшоб. Заримашуул ногоон үшөө болоогүй гү, оройгожо үбһэндөө ороно, муу шанартай үбһэ бэлдэнэ. Үбһэ хурялаһан ногооной онсо шанар, шэнжэ мэдэхэ шухала. Ногоон ехээр һарыда хатахадаа хородог, шанаргүй болошодог. Мүн сомоонууды һайрлаһан һурилахэ шухала. Бидэнэр сомоонуудай һуури табихаһаа хилэ дүүрэтэрнь дээрһөөншэ гэшхэдэгбди. Тахягай үндэгэн шанар шорголаадаһан сомоонууд намарай ута унжагай бороодо хороодо үбэлдөө арьбан байдаг.

Үбһэ хуряалгын зэр зэмсэг эртэнһээ бэлдэхэ хэрэгтэй. Хуһал гэдэхэтэй сасуу аса, тармуурнууды матадаг юм. Мүнөө асару үнэтэй, магазинда харагдахаяа болишоо. Үбһэнэй дүүрэмсээр, тармуурнуудаа һүүдэртэй байрада хадагалдаг юм. Модон аса хүнэй үбһэ һурилахэдэ бүтээмжэтэй. Үбһэ хуряалгада танилнууд, ураг таргатуу хабаадалсадаг. Юрэдөө, ааяма халуунда, үй түмэн һоно батаганаан со үбһэ гараар бэлдэхэ бэлэн хэрэг бэшэ. Морин косилка, тармуу гомойхоор үнэтэй болошоо.

Город ошохо машина олохонь баһа бэрхэтэй. Мяхала гугаану ногоон базаар дээрэ худалдаха гээшэ холо захын фермернүүд юутиһээшы хүндэ хэрэг. Нэгэ гунан гү, али дүнэн үхэрые 4-5 жэл унтаа-хэбтээгүй жэлэй дүрбэн сагта адуулаха, манахада, хэдэ саг гаргашатай гээшэб! Энэниие хотынхид заримдаа ойлгодоггүй, мун лэ хүдөөдэ булагай дэлгэржэ байһаншуутаар һанадаг.

3-4 жэлэй саана урьһаламжа абажа, онһон техникэтэй болохо хото шадарай таряашадай ажахынууд хүл дээрэ гаранхай гал газетэдэ уншагшаб. Харин холо захын нютагуудта ажаһуудат бидэнэр морин косилка олохонь бэрхэтэй болоо. Энэ талаар Хурамхаанай аймагай хүдөө ажахын управлени, һая эмхидхэгдэлэн Могойтын МУ таряашадай ажахынууды али хэрэгтэй зэр зэмсэгүүдээр хангал асуудал шийдэхэ хэрэгтэй. Хүдөөдэ наймаан тулюур, аймагай рай үбһэнэй үедэ үбһэшэдтэ үдэр бүрийн хэрэгтэн тамхи, даһан, сагуриһаар таһалдангүй худалдаха аргатай ха юм. Энэ асуудал манай аймагта эрид шангаар табигдаагүй байһан заһдаа.

Урдынхида адьяар үргэн арад зоной түлөө оролдохо, тэдэнэры болохо ажалаар хангаха засаг хүдөөдэ үгы тооной. Сомоной Совет орондо дээрһээ бууһан нютагай захиргаан зоной урда тоосовотой холбоо барисаа эмхидхэнгүй, мин лэ агаарта тооришһэн галууу шэнги болошоо. Ганса бэе эхээрнүүд адуу малдаа үбһэ бэлдэхэд хэдэ ехээр тулина, зобоно гээшэб!

Ажабайдалманнай олон бэрхэшээлнүүд ушарна, теэд туһаламж тэдхэмжэ абахын түлөө хандаха ямар нэгэн засаг хүдөөдэ үгы. Хүдөө урданышье, мүнөөшье хүндэ хүшэр байдалы тэсэнэ. Теэд хэдэ болго эдэс хоол, һү, мяхаар хангадаг зон ядуу тулюур байдалда ажаһуун болоноб? Республикын Правительствоо холо захын хойто эртэ ажалшадта тусгаар туһаламжа заатагүй хүргэхэ ёһотой.

Бата ЦЫБИКОВ
фермер

Хурамхаанай аймаг.

БУЛТАЛ ХҮШЭР БАЙДАЛТАЙ

Хуурай-Нубаг һуурин һүүлэй таба-зургаан жэлэй туршада эли бодо хуушаршоо. Борлооһон ханаа, хаалануудайнь хабтаһан жалжыдан унаһанхай. Органса амбулаторини сонхонуудта хабтагай хадаатай.

Таряа хуряалгын халуун хабын үенше хаань, таряалан дээгүүрн, онһото техникын абьян балай дууданагүй. Олоххи хүнүүдын хүшэр хүндэ байдалаа архин мангар соо шэнгээхэ гэжэ оролдоно ха.

Магазинуудын шые хаалгатай. Урдань хада байһан нютагай больницын орондо үдэртөө эмшэлүүлэхэ 5 оронтой эмнэлгын амбулатори хүдэлөө болно. Экономикын талаар һаһала бараг кохоз байһан аад, мүнөө юуц үлшоо гээшэб даа?

1237 гектар таряалан, 200 гектар сабшалан, 72 толгой бодо мал, 12 трактор, 4 комбайн, ажал хэдэг 20 хүдэлмэрилэгшэд мүнөөдэрэй байдалаар энэ ажахыда тоологдоно.

500-гаад центнер үбһэн энэ зундаа нөөсэлэгдэнхэй. С-Д. С. Будаев тренертээ һурагшад лэ урданайхи мэтээр туһалаа гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Мүнөө таряагаа хуряалгын хана гээшэ ааб даа. 450 гектар газарта орооһото ургамал таригдахай.

Сентябрийн 27-ой байдалаар, 180 гектарын хадагданхай байгаа һэн: 137 гектар шэнисэ, 43 гектар обдэг. Нэгэ гектарһаа дунда зэргээр 5 центнер шэнисэ, 10 центнер обдөг гарана.

Һүүлэй жэлнүүдтэ наар хахалагданагүй, үтэгжүүлгэ хэгдэнгүй. Хаанаһаа үндэр ургаса абтахаб даа?

Дүрбэн комбайн хуряалгада ябана. Механизаторнуудын бултал оролдоно, хүдэлнэ.

Саашадаа яаж ажамидарха гээшэбди гэнэн бодол хуурай-нубагайхидай сэдхэл зобооһоор үнинэйл юм бээ. Мүнөө дээрээ тэдэнэргэртэ бариһан малайнгаа нэмээр, капуста, хартаабха, һархяаг, жэмсээр хоолложо байна гээшэ. Хуурай-нубагай айлууд 8-10 бодо мал барижа байдаг юм гэжэ хүдөөгэй захиргаанда хэлсэнэ бэлэй. Хүсэлэйнгөө хүрөө һаа, Хойморой намаг сооһоо хэдышы шэнээн үбһэ сабшажа абаха аргатай юм.

Колхознигууд ажалша үдэртөө үнинэй мүнгэ абанагүй. Тэдэнэй салин үбһөөр, орооһоор, голоомоор түлэгдэдэг болонхой. Хэшинь хэшыше гэнсгүй бултал хүндэ байдалда ажаһууна. Үгөөдэр юун болохоб гэжэ һанаханшыше бэрхэтэй.

А. БОБКОВ.

Хэшишь хэн гээшэб?

ТАМАРА ВАСИЛЬЕВНА ПЛЕТНЕВА

Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын депутат, Гэр бүлын, залуушуудай болон эхэнэрнүүдэй хэрэгүүдэй талаар комитедэй гэшүүн дахинаа депутадта канцландаар дэбжүүлэгдэдэ, Хара хүриһэтэ нютагуудай бүлэгэй список толгойлно.

Тамара Васильевна Плетнева 1947 ондо Тамбовто түрөө, эндээ багшанарай институт дүүргэдэ, депутат болотороо 27 жэл соо һургуулида багшалаа. 1993 оной октябры соо Советүүдэй Байһан бууданаһань удаа коммунистуудта һайн хандасаяа зон харуудхаяа айдаг байгаа. "Теэд намайе коммунистуудай түлөөлгнэ болгон депутадаар һунгаа ха юм", - гээд Тамара Васильевна хэлэдэг.

Инжанынскын дунда һургуулида эхин классуудта багшалаа, удаань гүүхэ заагаа. Багша-методист, Гэгээрэлэй отличник, Тамбовско областийн "1992 оной эрхим багша" гэнэн конкурсно илагша болоо.

Тэрэ зоноор харилсахадаа айхэбтар бэрхэ юм. Ямаршые һаһатай зондо хандасын онсо түлхюурхэниие шадамараар олодог юм.

Тамара Васильевнагай үбгэн механик, нэгэ басаганиннь багша, нэгөөдөншэ эмшэн.

(“ПРАВДА” һонинһоо абтаба).

Улаан-Удын хирпиисэ бүтээдэг заводто Н. Т. Никифорова 1988 онһоо хүдэлхэ зуураа, энэ хүнгэн бэшэ ажалайнгаа бүхы мэргэжэлнүүдые һайнаар шудаланхай. Тинмэһээл хэнийшы хүндэтэй шалтагаанаар хүдэлмэридөө ерээгүй байһань, тэрэниие нэлгэжэ хүдэлхэ аргатай. Надежда Тимофеевна мүнөө түүхэй хирпиисэ дүргэжэ шанаржуудат.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н. Никифорова. М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Уншаа, дуулаа һэн гүм? ХЭДЫ ШЭНЭЭН СОО УНТАХАБ?

Юрын хүн һайнаар амархын тулада хэды шэнээн соо унтаха ёһотой болоноб? һайнаар амархын тулада 7-8 час соо унтаха

ёһотой юм. Зүгөөр 5-6 час соошые унтаа һаа, балай ехээр үргэнһээ хүрэдэггүй зон бин. Богони саг соо унталга баадхагдаһан байгаа һаа, бага сагаар эсэлгэн улам хүжэржэ, нервын үбһэндэ нэрбэгдэжэ болохо байна. Олон зон удаан саг соо, 9-10 час соо унтаха дуратай байдаг. Энэ үлүү гарам гээд онсолмоор. Үргэнһэн һэрюун байла хөёрой хоорондохн тааралдал

һандаргадаа гээд эндэ ойлоһон юм. Ехээр сухаадахада, нервын хүдэлхэдэ, нимэ юмэн ушар гээд онсолмоор. Тинмэһээ европатоологто гансата ханды шухала.

(“АРГУМЕНТЫ И ФАКТЫ” һонинһоо абтаба).

Соёлой эрбхитэд

“СЭДЬХЭЛЭЙНЬ МҮНХЭ ДУУН ГЭЭШЭ”

Хуби заяагаа, ами наһаяа зорюулхан хэрэгтээ бүхы зүрхэ сэдхэлээ табин ажалладаг, шэлэжэ абан мэргэжэлдээ нэгэтэше урбагүй, тон үнэн сэхээр, сэдхэлэйнгээ сээсэгэй дээжые үршөөн хандажа ябадаг хүнүүдэй нэгые дурдаха болоо наа, Захааминай арадай театрай режиссёр Галина Дашиевна Цыбикова тухай нэн түрүүн хэлэхэ байнаб.

Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой институт 1978 ондо дүүргэжэ, Захааминдаа бусаһаар Галина Дашиевна театрай режиссёроор ажаллана. Ажалын намтарай яжа эхилһэн тухай асуухада:

- Закаменск бишыхан хотыше наа, хэр угһаа театрай талаар баян намтартай, театрын өөрын ёһо заншалтай. Суута режиссёр Владимир Соболевой театрые хүтэлбэрлэжэ байха үедэ бүхы республика дотороо мэдээжэ болоһон, һонирхолтой зүжэгүүдые табидагаараа, бэрхэ, талаантай актёрнуудаараа суурхһан, зоноо ходоодоо баясуулжа байһан байгаа бшуу.

Владимир Соболевой хэргые дажа абан режиссёрнууд Хорько, Роллиопи гэгшэд театрай ёһо заншалые саашан хүгжөөгөө. Иймэ алдар солотой боложо үрдһэн коллективые дажа абаха, саашан хүтэлбэрлэхэ гэшээ нэгэ талаараа хүндэтэйше, нүгөө талаараа харюусалгатайше хэрэг байгаа.

- Би тийхэдэ наһаар залуу, зориг хүсэл ехэтэй, эрмэлзэлтэй, зохёохы ажалынгаа өөрын хараа бодолтой ябааб. Иймэ хүндэдэ хүртэмни минни хубини аза талаан, бурханай хайра үршөөл байгаа гэжэ һанадагби. Соболевой үедэ наадажа байһан актёрнууд - Владимир Тутаринов, Владимир Благушин, Валентина Усольцева, Татьяна Семедкина гэгшэд мүнөөше болотор тайзан дээрэ наадаһаар. Театр эдэнэй ажабайдалда замынь гэрэлтүүлжэ байдаг одонинь, сэдхэлэйнь мүнхэ дуранай дуун гэшээ, - гэжэ Галина Цыбикова харюусаа һэн.

Тэрэнэй тус театрта ажаллажа эхилһээрн хорёод шахуу жэл боложо байна. Гансал календарин хуудануудаар, нэлгэдэжэ байдаг жэлэй дүрбэн

сагай жама ёһоор абажа харахада, энэмнай ехэше хугасаа бэшэ даа. Харин нэгэ хүнэй ажабайдалда ушарһан үйлэ хэрэгүүдээр абажа харахада, энэ бага бэшэ саг болоно ха. Эдэ жэлнүүд соо театр олон тоото шэнэ зүжэгүүдые табижа, харагшадаа баясуулаа.

Зохёохы зам гэшээ гансал амжалтануудһаа бүридэдэг бэшэ, голхоролнуудыше ушаржал байдаг гүбэ. Захааминайше арадай театрай коллектив энэ талаар “халуун шулуу яһала долёһон” байха. Тээд ямарханше үе сагай ушарбал, ажабайдалы далайн долгиной хэлбэлзэхээ һанабал, онгосын жолоодо тэдэнэй найдаха, этигэхэ хүн Галина Дашиевна Цыбикова байгааһе, байһаарше, байхаше.

Театрай коллективэй ажабайдалда 1992 он, мүн удаадахи жэлын эддэб үйлэ хэрэгүүдээр баян, ехэхэн удха шанартай байгаа. Юуб гэхэдэ, 1992 оной хабар Закаменскда “Театральная весна” гэнэн фестиваль, харин 1993 ондо республикын арадай театруудай коллективүүдэй режиссёрнуудай хоорондын семинар үнгэрөө. Мүн энэл жэлдэ театрай хуушанай актёрнууд болохо Владимир Тутариновай болон Алла Благушинагай бенефис боложо үнгэрөө һэн. Мүнгэ алтанай дутадаһан, экономикын байдалай муудһан энэ хүшэр сагта иймэ хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэжэ үнгэрэхэн амаргүй хүндэ байгаа гэжэ ойлгохоор.

Галина Дашиевна гансал театртаа бүхы сагаа зорюулаад хуудаггүй, тэрэнэй хэхэ, бүтэхэхэ, зохёохо түсэбүүд хараа бодолууд олон. 1992 ондо театрынгаа дэргэдэ “Нямнахайнууд”, гэнэн хоёр бүлэгһөө бүридэлэн хүүгэдэй туршалгын театр-студи байгуулаа һэн.

Нэгэ бүлэгын 4-дэхиһөө 7-дохы классуудай, нүгөөдэнэ 1-3-дахы классуудай хүүгэдһээ бүридэжэ, тэрэл 1992 ондо Е. Шварцын “Золушка” гэнэн зүжэг табигдаа. Зэдын аймагай Петропавловка хууринда үнгэргэгдэһэн хүүгэдэй республиканска театральна коллективүүдэй фестивалда хабаадажа, жүрин эрхим дээдын сэгнэлтэдэ хүртөөд, олон шангуудтай бусаа бэлэй.

Багахан хото, хуурин, тосхонуудта мүнөө уран һайханай фильмүүдыше гарахаяа, театруудыше гастрольдо ерэхээ болёо. Хургуулын наһанай хүүгэдэй сүлоо сагаа үнгэргэхэ асуудал хүшэрхэн лэ боложо байна.

Энээнине хараадаа абажа, Галина Дашиевна “Тэрэнги” гэнэн студи байгуулаад, бэлиг шадабаритай үхибүүдые элрүүлхэ зорилготойгоор Гүрэнэй телевидениин “Үглөөнэй одон” гэнэн программа һажаан, иимэ нэрэтэй конкурсын программа 1991 ондо эмхидхээ. Мүнөө тэрэнэ Закаменск хотын хүүгэдэй эгээл дуратай концертнэ программануудай нэгэн болонхой. “Үглөөнэй одон” гэнэн нэрэтэй концертдэ хабаадаха дуратайшуул ходоодо олон. Харин концертынь хараха эрмэлзэлтэй хүнүүд зал соохи хууринуудһаа үлүү байдагынь гайхалтай.

Тус программын иимэ ехэ амжалтын гол түлхюур-оньһон гэхэдэ, нэгэн лэ юм - энэ концертдэ хабаадагшадые хэнше хүсөөр бааладаггүй, тэдэ өөһэдһингөө дур зоргоор эндэ хабаадажа, дуратай дуу, хатаргаа гүйсэдхэдэг.

“Тэрэнги” студийн дэргэдэ “Үглөөнэй одон” гэнэн конкурсно концертын программын табигдажа эхилһээр дүрбэн жэл боложо байна. Энэ хугасаа соо дуулаха, хатарха дуратай хүбүүд, басагадай тоо жэл бүрил олошоржо байгаа. Түрүүшгээр басагад ехэ олоор ябадаг байһанаа, мүнөө хүбүүдыше бии болонхой. Түрүүшээр гансал Закаменск хотын хургуулиныше наһанай, үшоо багашые үхибүүд ябадаг байһанаа, мүнөө районий бусад хуурин, тосхонуудһаа ганса нэгээрээ, бүхэли командаараа ерэдэг, хабаадага болонхой. Үхибүүдэй зүрхэ сэдхэлдэ таараха оньһо олоһонинь Галина Дашиевнагай ехэ үүргэ гэшээ.

Үхибүүдэй бултанайнь дуушад, хатаршад болоогүйше һааны, зариманайнь искусствын үргэн замда гарахадань, түрүүшынь богоһо боложо үгэхэ. Ольга Чернуха, Александр Щукин, Паша Дороженко мэтын бэлигтэй хүүгэдэй нэрые элрүүлһениинь гансал һайшаамаар.

Зариманайнь хуби заяада дуу, хатар гансал дуу, хатар зандаа үлөөше һааны, хоорондоо харилсаха, бэе бэедээ туһалха гэхэ мэтын ажабайдалда ушардаг ёһо заншалуудта хурахадань нүдөөлхэ. Театрай хүдэлмэритэй танилсахада, Соёлой министерствэһээ бүлэг мэргэжэлтэдэй ерэхэдэ, концертын үедэ хургуули дүүргэһэн Саша Щукинай микрофон гаргаа абажа:

- Би дүрбэн жэл соо хатар гүйсэдхэжэ, концерт, репетици хэжэ, тон сүлөөгүй, “Тэрэнги” студия ябалсажа, хатар нааданда дуратай, олон ондоо нүхэдтэй болооб. Энээнэй түлөө, мүн минни эддэб муу нүхэдөөр ушаржа, архи тамхинда оршоогүйминн түлөө, мүн бэшэше ажабайдалдамни ушарһан һайн һайхан үйлэ хэрэгүүдэй түлөө Галина Дашиевна, танда, һайн даа! - гэхэдэн, зал соо алыга ташалган удаан замхаагүй һэн. Хүбүүнэй хэлэһэн эдээхэн үгэнүүд Галина Цыбиковагай үхибүүдэй зүрхэ сэдхэлдэ таарама оньһо оложо, тэдэниие ойгодог, хээээдэше туһа хүргэхөөр бэлэн нүхэр байһыень үшоо дахин гэршэлээ.

Август һарын тэн багаар “Байгал” гэнэн аяншалгын баазада “Театральная осень на Байкале” гэнэн Сибириин болон Зүүн Сибириин һайн дуранай драматическа коллективүүдэй, арадай театруудай фестивалда ехэшүүдэй коллектив хабаадажа ерээ. “Выходили бабки замуж” гэнэн Ф. Буляковой зүжэг эндэ харуужа, харагшадай, жүрин үндэр сэгнэлтэдэ хүртэһэн байна.

Театр гэшээ түүхэдэ мүнхэ юмэн. Ямарханше сагай болохоодо, хүнэй зүрхэ сэдхэлые хүдэдгэжэ, һайн һайханиие түрүүлжэ, урмашуулжа байдаг Энэ талаар абажа харахада, Захааминай арадай театрай багахан коллектив сагай хүшэр хүндэдэ тороод хуунгүй, дуратай хэрэгээ үргэлжэлүүлжэ, бидэнэй үглөөдэртөө этигэн, ажаһуудалаа һайжаруулахые эрмэлзэжэ ажаһуухадамнай туһална. Галина Дашиевна Цыбикова мэтын ажал хэрэгтээ абьяастай, бэлигтэй хүнүүд лэ түүхые зохёон үргэлжэлүүддэг байжа болоо...

Н. ГАРМАЕВА.

Захаамин.

ПОЭДЭЙ ГУРБАДАХИ НОМ

Чингис Гурьев
ХЭБЭД НОМХОН
ХЭЖЭНГЭМНИ

Улаан-Удэ • 1993

Һүүлэй жэлнүүдэ зохиолууд республикын аймагууд нотагайнгаа зохёолшо хүбүүд номуудые хэблэн гаргадаг һайн һайхан заншалтай болоһой.

Энэше удаа Хэжэнгын аймаг редакци болон типографчутагайнгаа хүбүүнэй, Буряад Республикын арадай артист, Чингис Цыренович Гурьевай “Хэбэ номхон Хэжэнгэмни” гэнэн ном хэблэжэ гаргаа. Энэ номль арадай артистын 50 наһанай ой зорюулагдаба гэшээ.

Һүүлэй жэлнүүдэ зохиолууд шүлэг, дуунуудынь поэдэй шэнэ соо оронхой. Энэ ном гурба бүлэгһөө бүридэнхэй: “Шүлэг-шэбшэлгэ, бодолнууд...”, “Хэжэнгэ голынгоо эрьдэ”, “Сэдхэл зүрхэнэй дуунууд”.

Чингис Гурьев 1945 ондо Хэжэнгын аймагай Хөөрхэ нотагай түрэнэн юм. Тэрэ бага баһа наһанһаа хойшо шүлэг, дуун дуратай бэлэй. Тэрэнэй шүлэгүүд республикын газар, журналуудта хэблэгдэхээ гадна “Харгы”, “Үндэр тэнгэри” гэнэ номууд аминдаа барлагдажа, гоото уншагшадтай һонирхолтой һан байна.

Эндэ бидэ түрүүшын бүлэг ороһон нэгэ шүлэгын уншагшадтайнгаа анхарал дурадхая:

ЕСЕНИНЬЭЭ
Угалза татаа үүрэй
толон нуур дээгүр.
Уйдхарлан шубууд
дуулагдаа мүнөө
шэрэнги соогур.
Сэдмэгтэ бош, ногоон
соо һугшарна булжамур.
Сэдхэл зүрхэмни
сүлөө - уйлаха
дурамни хүрэнгүй.
Харгын бэлээр дээрэ,
мэдэнб, гарахаш
үдэшлэн.

Ханлан хуушабди
һурин хажууда,
бухал түшэн.
Садатараа уралыт
таалад, сээг
бажууһандал
тэбэрхэб.

Жаргалдаа дашууржа
ногтохоодо, гайхал
юун байхаб.
Уринаар эрхэлүүхэдэм:
- Дуратайб, - гэхэлши
өөрөө.

Үүрэй сайтар
абашахалби шамая
шугы руу.
Уйдхарлан һойрнууд,
хамаагүй,
дууладалжал байг лэ,
Үүрэй толоной
хүхюүтэйхэн гуниг
һайхан лэ...

Энэ номой редакторынь Бадма Бальжинимаев, уран зураашынь Раднажаб Абидуев болоно. Мянган хэһэгээр хэблэгдэһэн тус ном магазинуудта оруулагдаба.
Д. БАЛЬЖИНИМАЕВ

Усть-Ордын һонин ҺУРАЛСАЛАЙ ЖЭЛЭЙ ЭХИЛХЭЭР...

Оһын районий Убэсын дунда хургуулида нёдондой хидоол адли үндэһэн хургуулын модель байгуулаха талаар туршалга хэгдэнэ. Эхлэн классуудай хэшээлнүүд буряад хэлэн дээрэ заагдадаг юм. Буряад арадай заншалуудта болон ёһо гуримчуудта үндэһэн, хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулагдана.

Мүн лэ Боохоной аймагай Тарасын дунда хургуулида үндэһэн соёл эрдэмэй хүгжөөлгэтэй һуралсалай-хүмүүжүүлгын комплекс байгуулахаар туршалга хэгдэнэ. Багшанарай һуралсалай түсэбүүд, программанууд, номууд эдэ туршалгануудай дүнгүүд болохо юм.

Эхирээ-Булгадай аймагай Алуужин нотагта шэнэ дунда хургуули нээгдэһээр хоёр жэл болобо. Урда жэлнүүдтэ үхибүүдын дүрбэн класс дүүргэжэ, хүршэ Түгүтэ нотагай хургуулида ябаха баатай болохоодо, нилээд эддэрдэг һаабдаа. Тинимэхээ алуужинай хидай шэнэ хургуулитай боложо баярлахань зүб.

Мүнөө Алуужинай дунда хургуулида 170 хурагшад һурана. Багшанар барандаа залуунууд. Мүн лэ манай хургуулида хүршэ Харанууд болон Ехэ Хүрэ гэжэ нотагай үхибүүд ерэхэ хурадаг.

- 30 гаран жэл соо манай хургуулида буряад хэлэ үзөөгүй байһанаа, 1993 онһоо буряад хэлэнэй хэшээлнүүд үнгэргэгдөө. хурагшаднай буряад хэлэ ехэ һонирхожо шудалһа, найр нааданда эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг, - гэжэ буряад хэлэнэй болон литературын багша Алла Борисовна Потапова хэлээ бэлэй. Алуужинай залуу багшанар саашадаа олон хэмжээ ябуулгануудые түсэблэжэ, һаһинаар хүдэлхэ хүсэлтэй.

Е. ЦЫБЕНОВА.

15 жэлэй туршада Виктория Прокопьевна Дылыкова хэлхээ холбоондо хүдэлнэ. Дүй дүршэлтэй мэргэжэлтэн һүүлэй табан жэлдэ операторай ажал ябуулжа, хүдэлмэреэ залуушуудта жэшээ боломоор ходоодоо һайнаар, саг соонь хэдэг.

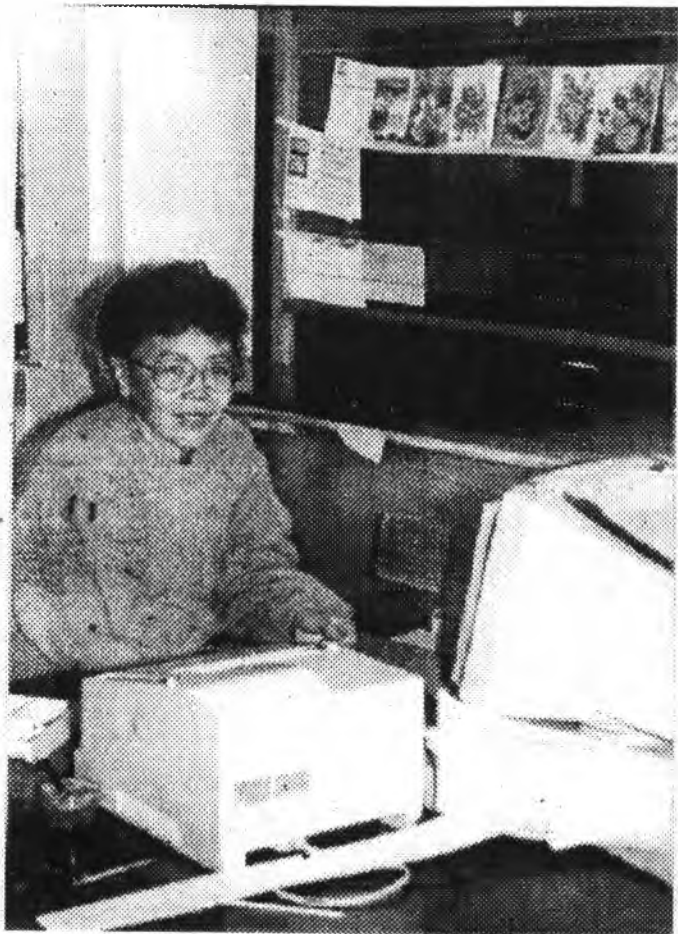
М. ШАНТАКОВОЙ
фототекст.

БАЯШУУЛ БОЛОНО

НХЛ-эй комангануудта наададаг Россин хоккеистнууд ямар салын абан гээшэб? Жэшээлхэдэ, Павел Буре нёдондо “Ванкуверта” жэл соо 450 000 доллар абадаг байһанаа, хойто жэлдэ 250.000 доллароор ехые абадаг юм хэбэ. “Детройтдо” наададаг Сергей Фёдоров 3 миллион доллар салингай болобо.

Сергей Фёдоровтой хамта наададаг хамгаалагша Владимир Константинов урдань жэл соо 275.000 доллар абадаг байһан наа, мүнөө 1.100.000 доллар салингай болоһой. “Нью-Йорк Рейнджерс” комангада наададаг байһан хамгаалагша Сергей Зубов “Питтсбургда” наададаг болохоодо, дүрбэн жэл соо 1,6 миллион доллар сезон бүхэндэ абадаг байха юм.

Илангаяа харюусалгатай наадануудта эрхимээр наадаһанай түлөө тусхай гонорар түлэгдэдэг. Онсолхоодо, спортсменүүдэй салинһаа абтадаг намтай хэмжээн 40 процент болодог.

(Үргэлжлэл. Эхинийн сентябрийн 5, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 15, 19, 21, 22, 26, 27, октябрийн 3, 4, 5, 6, 10, 11-нэй дугаарнуудта).

КАБУЛ ХААН - Монголой "Нюуса тобшо" хамаг монгол уласые Хабул хаан толгойло байба гэж бэшээтэй байдаг. Хабул гэж Чингис хаанай элинсэг эсэг болоод хамаг Монголой анхнай хаан юм.

Хабул XI зуун жэлэй һуул багаар (1084 он) Тумбиной сэрэнэй хоёр хүбүүдэй ахаманы болон түрэн гэж "Нюуса тобшо" дурдагдадаг. Харин Рашид-Ад-Динай "Суарын чуулганда" Тумбиной хаанай зургаандахи хүбүүн, тэрэнэй бага хатанай ууган хүбүүн болон түрэн гэж үгүүлэн байдаг. Хабул хаан болбол Бодончарай наймадахи үеын аша юм.

Хабул хаан хара багаһаа Онон мурэнэй уһанда шунжаа, ехэ бэрхэ болоһон байна. Тэрэ бүтэн хонирой мяха эднэ дууһатар, уһан дор байжа шададаг бэлэй.

Хамаг монгол улас Хабул хаанай үедэ хүсэ ехэтэй боложо, хоолойрон оронудаар алдаршан суурхаба. Зүрчидэй Алтан уласай элшэ 1130-аад оной эхээр Хамаг Монголодо ержэ, Хабулые нятагтаа айшаалхаар урижа, хаанайнгаа эльгээһэн бэшгэ гартань барюулба. Тэрэ үедэ Зүрчидүү Сүн уластай дайлагдажа, Хитадай Шара мурэнһөө хойшонхи бүхы нятагые эзэлэд байба.

Хабул хааншые Алтан уласай байдалые мэдэжэ абаха эрмэлзэлтэй байһан тула урилгыень хүлээн абаба.

Алтан уласай хаан Ужимэйд (1075-1135) Хабулай һур хүсэтэйе мэдэжэ, ёһолол түгэдэр утган, хүндэлжэ байһан дүрэ үзүүлжэ, ехэ найр хэбэ. Хоолодо хоро хэһэн байжа магадгүй гэжэ Хабул хаан нэргылжэ, ааяма халуунһаа нэрюусэхэ шалтагантайгаар голой уһанда шунган, эднэн, уһан бүгэдэе гаргаад, дахин Алтан хаанай үргөөдэ орожо ерээд, үгэһэн бүхы хоол ундыень, архи дарһыень хүртэн нуужа байба.

Зүрчидүүд хүрөөтэй томо бэстэй, ухаалиг шарайтай, жабхалан түгэс эрые бахардан хаража, ямаршые ехэ архи уугаад һогтохогүй байһыень гайхан, "Бурханһаа заяагдаһан юрэ бүсын баатар шиираг эрэ байна" гэжэ магтаа байба.

Нэгэ дахин Хабул хаан һанамһаргүй һогтожо, Татаар мэтэ аймагуудые хамаг Монголой урдаһаа Алтан уласай нюуса далдаар тухиржа байдагые үзэхэдөө, эбдүүсэн ябадагаа хэлэжэ, Алтан хаанай нахалые шобторбо. Тийхэдэнь Алтан уласай түшмэлнүүд Хабулые барижа, саазалхая забдаба. Тийхэдэнь Алтан хаан хэлэбэ:

-Энэ болбол ёһо алдаһан хэрэг. Алдуу болоогүй гэжэ тоолоод, үнэтэ бэлэг сэлэг үгэжэ, хүндэтэ

Чингис хаан тухай тавьд тавьд талы

айлшанай ёһоор үдэшэгты. Хабулай бусаһанай удаа Алтан уласай сайд түшмэлнүүд хаанһаа идхан, Монголой хаанай үзүүлэн тон буруу хэрэгые үршөөжэ, нятагтань бусажа яашые болохогүй гэжэ зүбшөөл үгэбэ. Дары тэрэниие хороогоогүйдэ бидэндэ аюул ушаруулаха гэжэ идхадань, Алтан хаан нэгэ хирэ татагалзажа байтараа, тэдэнэй үгэдэ орожо, элшэ эльгээжэ, Хабулые замһаань бусажа ерүүлхээр ябуулба.

Хабул нэхэн ерэнэн элшын үгые соносоод: "Бидэнэй хоорондо ярилсаха, зүбшэхэ зүйл дууһаа, бидэ хаанай зүбшөөлөөр гэртээ бусажа ябанабди", - гэжэ шарайгаа хубилган, эрид хатуугаар хэлэжэ, элшын идхан гуйхые хайхарангүй, нятаг руугаа хурдалан ябаба.

Алтан хаан хоёрдохи удаагаа олон хүнтэй элшэ эльгээжэ, Хабулые хүсөөр барюулаха гэбэ. Хабул хаан аймаг олоноо зарлан ерүүлжэ, тэдэ элшэнүүдые хорообо.

1135 ондо Алтан уласай хаан шэрээдэ Хи Цзунэй үргэмжэлэгдэхэ эхилэн, Алтан улас Хамаг Монголые сэрэг ээбсэгэй хүсөөр шууд эзэлэн абахые эрмэлзэжэ, Хушаху жанжинаар ударидуулан ехэ сэрэг монгол нятаг руу эльгээбэ. Хушаху Хамаг Монголой урдаһаа 4 жэл тухай тулалдаһан болобошые, олигтой амжалта туйлажа шадаагүй. Хабул хаан хүнэй хүсөөр үлүү олон зүрчидүүдтэй тон болгоомжотойгоор тулалдажа, бага хүсөөр ехэ амжалта туйлахые хүсэдэг байба.

Хабул довтолон ерэнэн зүрчидэй ехэ сэрэгэй газар мэдэхгүй байһаниие ашаглан, нятагайнгаа гүндэ эсэргүүсэлгүй шахажа оруулаад, тэдэнэй хүдэлжэ бүриие хинамгай ажаглажа, үсөөн сэрэгээр алас холоһоо хаджажа, хуурмагаар айлажа, тэдэнэй сэдхэл ханаае үхүүлдэг байгаа.

Хушахутай сэрэг Монголой уудам тала, Хэнтэйн нюруутай бартаа уулануудай дунда хүн, малаа доройтуулан ядаража, хоол хүнэлэе дууһажа, аргагүй эрхэ байдалда ороходонь, Хабул хаанай ударидаһан Хамаг Монголой габшагай сэрэг гэнтэ довтолон сохижо, Хайлан уулын оршондо 1139 ондо тэдэниие бүримһэн хүнөөбэ.

Хабул хаан тэрэ саһаа эхилэн, Алтан уласые өөрынгөө гол дайсан гэжэ тоолоод, сэрэг ээбсэг суглуулжа, Алтан уластай дайлагдажа эхилбэ. Алтан улас тэрэ үедэ Хитадай Сүн уластай шанга тулалдаа хэжэ байһан тула Хабулай довтолгые зогсоохо шадалгүй, хойто хилэ оршомойнгоо 27 хото хэрэмүүдые алдаһан байна.

1141 ондо Алтан улас Сүн улас хоёрой хоорондохи дайн дүүржэ, Сүн улас диилдэхэндэ тоологдобо. Тийхэдэнь Алтан улас монголшуудай урдаһаа бүхы хүсөөрөө дайлагдаха арга боломжотой болобо. Гэбэшые Хабул хааншые сагаа дэмы үнгэргэжэ байгаагүй. Тэрэ өөрынгөө сэрэг ээбсэгые нэмээн бүрилдүүлхынгөө хажуугаар Алтан уласай Зүрчидэй томохон ноён Далань гэзын хүбүүнтэй холбоо тогтоожо, тэрэ албатанарые

Алтан уласта эсэргүү тэмсэдэ ашагладаг болобо.

Энэ бүхы үйлэ ябадалынь Хабулай хүсые улам нэмээбэ. Хи Цзун хаан Хитадай Сүн уласые диилэжэ, ехэ илалта туйлаһан Учжу жанжиниие Хамаг Монголодо эсэргүү ехэ сэрэгэе толгойлуулан хүдэлгэбэ.

Зүрчид болон монголшуудай хоорондо бүтэн 5 жэл үргэлжэлэн энэ дайнда Хабул хаанай эрэлхэг зориг, уран шадабарийн тобойн гараһыень хэлэлтэй аал? Алтан улас тэрэ үедэ Түб Ази дотор хамагай хүсэтэй улас боложо, тэдэнэй сэрэг тоогоор олон, мүн Хитадтай олон жэл тулалдажа, дайнай ехэ дүй дүршэлтэй байбашые, Хабул хаанай ударидаһан монголшууд тэрэ ехэ тулалдаанда илажа гараһан юм.

1147 ондо Хамаг Монгол болон Алтан улас хоёрой хоорондо эб найрамдалай хэлсээн байгуулагдажа, тэрэ хэлсээнэй ёһоор Зүрчидэй Сипинь голһоо хойшонхи 27 хото хэрэмүүд Хамаг Монголодо үгтэхэ, Алтан улас Хамаг Монголодо жэл бүри үхэр, хони, тарья талхаар алба түлэхэ болобо.

Тэрэнһээ гадна Алтан хаан Хабулда ван гэнэн габьяата нэрэ соло олгоходонь, тэрэ дээрэ тогтоон, хүлэжэ абаагүй байна. Хабул хаан Алтан уласай ван гэнэн нэрэ зэргэньегүйгөөр уг изагуураараа монголшуудай хуули ёһото хаан байһанаа тэдэндэ ойлгуулба.

Мүн Алтан хаанай нюуса далда хорото бодолые тэрэ мэдэжэ байһан тула ван гэнэн солоор шагнаһыень арсажа, һөөргөнш бусаһан эрид харюу үгөө нэн. 1147 оной хэлсээгээр Алтан уласай тон ехэ буулга хэһэниинь Хамаг Монголой һур хүсые дээшлүүлжэ, Алтан уластай нэгэ зэргын боложо ерэнһыень харуулан байна.

Иигэжэ одоо 870 тухай жэлэй саада тэ Хабул хаан үндэнэн изагуурай монголшуудай түрэ уласые дахин нэргээн байгуулаһаниинь Түб Азийн улас түрын амидарада ехэхэн үүргэ дүүргэжэ, саашадаа Хамаг Монголые тойруулан, татаар, мэргэд, хэрэйд, найман гэхэ мэтын монголой бусад аймагуудые, хани уласуудые нэгдэхэжэ, Монголой нэгдэнэн улас байгуулаха нууриие табиһан байна.

Хабул хаанай үндэнэлһэн Хамаг Монгол уласта Хүннүһээ уламжалһан монголшуудай түрын гал гуламта, һур һүддэ, бэлгэ тэмдэгынь бүгэдэ байһан юм. Хүннү, Сүмбэ, Нирун уласуудай удаа уг изагуурай монголшуудай түрэ ёһын уламжалгые нэргээн, түүхын табсанда дахин гаргаһаараа Хабул хаан Монголой хаашуулай дунда хүндэтэй нуури эзэлдэг бэлэй гэжэ түүхэшэн Р. Эрдэнэбаатар бэшэһэн байдаг.

Хабул хаан үбшэн хүрэжэ, һаһа бараһан байна.

ХАДААН - Сүлдэснай Сорхон шарын үхин. Чингис хаан тэрэниие һула хатан болгоһон байна. Хадаан үхин Чингис хаанай бага залуудаа тайчуудта баригдаад, зобожо байхада, гэртээ нюужа, хоол унда асардаг байгаа.

Чингис хаанай тайчуудтай байлдаад, зугадаһан хүнүүдэй

хойноһоо мордожо байхада, улаан дэгэлтэй эхэнэрэй "Тэмүүжин, Тэмүүжин!" гэжэ ехэ шангаар уйлан бархирхыень Чингис хаан өөрөө соносожо, "Ямар хүнэй эмэ уйлажа байна?" гэжэ мэдээд ерэхыень, хүниие эльгээбэ. Тэрэ хүнэй ошожо ушарынь асуухадань, нүгөөдэ эмэнь иигэжэ харюусаба:

- Би Сорхон шарын үхин гэшэб. Хадаан гэжэ нэрэтэйб. Эрыемни сэрэгүүд барижа, алаха гэжэ байна. Эрыемни абаржа үгыш гэжэ Тэмүүжиниие дуудажа уйлабаб, - гэбэ.

Тэрэ хүн бусажа ерээд, тэрэнэй үгые дамжуулахадань, Чингис хаан соносоод, хажуудань ошожо, моринһоо буугаад, Хадаантай тэбрилдэбэ. Теэд эрыень Чингис хаанай сэрэгүүд алажархиһан байба.

Чингис хаан Хадааниие урин ерүүлжэ, хажуудаа нуулааад, һула хатан болгоһон ябадалынь нимэ бэлэй.

ХАДАГ БААТАР - Жүрхинэй ехэ жанжин Хадаг баатар Ван хаантай талархан нүхэсэдэг бэлэй.

1203 оной намар болоһон Жэжээр үндэрэй тулалдаанда Ван хаанай талаһаа Жүрхинэй Хадаг баатар байлдаа нэн. Чингис хаанай сэрэг хүни амараа хүдэлжэ, Жэр хабшалай аманда Ван хаанайхииние бүһэлэн, гэнтэ довтолбо. Гурбан үдэр, гурбан һүни тэмсэн байтараа, гурбадахи үдэрөө Жүрхинэй Хадаг баатар бэеэ диилдэхэндэ тоолобо. Тийхэдэ Хадаг баатар хэлэбэ:

- Гурбан һүни, гурбан үдэр тэмсэхэдэ, хаан эзэнээ хараһаар байтараа, барижа алуулхагүйнь түлөө тэмсэбди. Тэрэнэй түлөө тэбшэн ядажа, амьяа хороон зайлуулгараа тулалдаабди. Мүнөө үхөө һаа, үхэе. Чингис хаанай ами наһыемнай үлээхэеэ зүбшөөбэл, хүсэеэ нэмээжэ үгэе гэбэ. Ван хаан Нялха Сэнгүм хоёрые зугадуулхын тулада байлдаһаниинь тэрэ бэлэй. Чингис хаан Хадаг баатарай үгые зүбшөөжэ, зарлиг буулгаба:

- Хаан эзэнээ хайрлажа, амьяа абаран зайлаг гэжэ тулалдаха эрэ бусадһаа үлүү. Тиймэ хүнтэй нүхэсэжэ болохо, - гэбэ. Хадаг баатарай аминынь үршөөм, зуун сэрэгшэдтэйн хамта Хуйлдарай эхэнэр ба хүүхэдтэнь хүсөө үгэгты, - гэжэ хэлэбэ.

ХА-ЛАЙ-И-ХА-ЧИ ПЭЙ ЛУ (Энэ нэрын хитадаар тэмдэглэгдэнэн тула дуудалгынь баримталан бэшэгдэбэ). Иимэ нэрэтэй нэгэ уйгур түшмэлэй һайн дураараа харьяата боложо ерэнэндэ Чингис хаан ехэ олзуурхан баярлажа, хаан хүбүүдэйнгээ бэшэгэй багша болгобо. Иигэжэ монголшууд Тататунга, Ха-Лай-И-Ха-Чи Пэй Лу гэжэ хоёр багшанараар бэшэг заалгадаг байба.

Академик Ш. Нацагдорж "Чингисийн цадиг" гэнэн номдоо: "Чингисий агууехэ габьяа болбол монгол үндэнэн бэшэг зохёохо ябадалые ханаашалан, ард түмэнөө бэшэг үзэгтэй болгоһон ябадал болоно", - гэжэ тэмдэглэе.

ХАСАР - Үүлэн эхын түрэнэн табан хүүгэдэй нэгэн, Тэмүүжинэй дүү болоно. Есүүхэй эсэгһээ хойшо үншэн үлэнэн тэрэһэй хүүгэд хара багаһаа

бэрхэшээл үзэжэ, үндэнэн байһан байхада, үрхэ гэрэ толгойло үншэн дүүнэрээ хаража, үрхэ эхэдээ үмэг түшэг боложо байһан Эртын түүхын бэшэгүүд үзэхэдэ, Хасар томо бэстэй, ехэтэй, дошхон хэрээгм байһан гэдэг.

Хасар Үүлэн эхын хайр хүбүүниинь бэлэй. Үүлэн хэлэхэдэ, "Тэмүүжин нэгэ хүхэнэй һү хүхэжэ барадаггүй бэлэй. Хасар бонхоёр хүхэнэйми һү хууһаа хууһаа болгожо, амарууддаг бэлэй", - гэбэ.

Хасар Тэмүүжинтэй хайр шэрээ буяалдаха хүнүүдэй байһан ушарһаа Чингис хаан Хасарта тиимэшые дуурай байгаагүйнь мэдээжэ. Гэбэнь Чингис хаан эхынгээ уур сууһаа айжа, Хасарта гар хүртэ шададаггүй байһан юм.

Чингис Хасарай захиргаан харьяатаниие буляан, тэрэнь далдаар хабшан хянажа байһан хэн. Тийхэ үедэ Хасар Чингис хоёрой зүришлэдөөн туйла хурэжэ, Хасар үлэнэн албатан абажа, Чингисхээ үршөөл гараһаншые байна.

Хасарай албата арадтаһаа урбахада, Чингис тон эхлэ тэбдэн, Сүбэдэй баатар Хасарые үгэдөө оруулаха эрьюулан абажа ерүүлжэ ябуулба.

Хасар Чингис хойрой зүришлэдөөндэ гурбадахи оролсодог байгаа. Жамъян Живгэ болон Хүхчү бөө гэхэ аха дүү хоёрой хоорондо хаяжа, хоб зөөжэ байһыень үүдэ бэшэгүүдтэ дэлгэрэнгүй бэшэһэн байдаг.

Чингистэ эсэргүү нөхөө хүсэтэй нюуса хэлсэл толгойлогшоһынь Хасар, Хүхчү бөө гэгшэд байгаа. Чингисхээ хүсөөр Хасар, Хүхчү бөө эсэргүүсэлгые дарахадань, Хасар өөрыгөө диилдэхэндэ мэдэ Хүхчү бөө алагдаһан юм.

"Алтан тобшо", "Эрэн тобшо" гэхэ мэтын зохёолынь Хасар дээрэхи ябадалынь Чингистэ эсэргүү хэдэгтэй Чингүин бодолые шуһа урдажа, Болболон гэжэ нэрэ эхэнэрые шан абаба гэнэн байдаг. Хэды тиймэ байһан Чингис Хасар хоёрой хоорон харилсаан хайжараагүй болоно.

Тангуудай Ся уласые дайлахада, Тангадтай байр үргэлжэлүүлэхэ талаар Хасар Чуцайтай маргалдан, Чингис буруушаагдаһан тухай "Алтан тобшо" бии.

Чингис Хасар харилсаан улам муудһан Тангадтай байлдаһан үршөөл Чингис Хасарые барла, хуудаг соо олон хонтоор байһан юм. Тэрэнһээ Хасарай хүлэйн үбшэн жаран дүрбэ һаһатайда ондо һаһа бараба.

Д. БАЛЖИННЯ (Үргэлжэлэмын дугаарта).

басагад шубуу галуун шэнги байхгауд аад, харин богони наһа наһадаг гэлсэдэг, - гээд, Лайжад хүгшэн оорынгоо үндэр наһые гайхажа нуунаб гэжэ мэдэрбэ.

Саашань хоороогоо үргэлжлүүлхэдээ, Лайжад Раднаевна иигэжэ хэлэбэ: "Тэрэ саһаа хойшо баргажан буряадууд энэ нотаг руу нүүжэ ерэнэнэ хөөржэ үгэхэдөө, хүбүүдтээ һамган болгохо бэриие эрижэ, худа ураг ороходоо, иигэжэ хэлэдэг заншалтай юм гэлсэдэг. Бидэ хадаа:

"Худайн голой бэлшэрһээ, Хуушан баабайн хойморһоо Гаража ерэнэн хүнүүдбди" - гээд оорынгоо уг гарбалые

эдэ хургаалнуудта хургадаг, ямар юумэ хорюултайб, юу хэжэ, юу хэлэжэ болохоб, юуень болохогүйб гэжэ хургадаг байгаа. Ехэнхидээ тэрэмнай аман үгөөрөө, хөөрэлдөөнэй үедэ болодог байгаа ха юм. Тэрэнһээ гадна ажалай үедэ, үхибүүгээ дахуулжа, ажалай дүршэдэ хургажа байхадаашые хургадаг байгаа. Тодорхойлон хэлэбэл, хүмүүжүүлгын ажал, буряад зоной ажабайдалда саг үргэлжэ боложо байдаг ха юм. Жэшээнь, иимэ захяанууд минии балшар бага ябаханда, хэлэгдэдэг байгаа.

Урдань буряадууд иигэжэ хэлэдэг байгаа: "Муу бөөдэ мүргэнхаар, галдаа мүргэгты. Гал

хэрэгтэй, тухатай юумэндээ шүтэжэ, хайрлажа ябаһан баян дэлгэр буянай үйлэнүүд болоно. Байгаалия, үхэр малаа, оршон тойронхёо болгоомжотойгоор эдлэжэ, эрхилжэ ябаа хаатнай, өөртэтнай, үри хүүгэдтэтнай, аша гушанаргатнай, бүхы арад зондоннай хэрэгтэй, тухатай зүйлүүд болоно ха юм. Илангаяа хүн зон үхибүүдтээ яаража, уг залгажа ажабууха үри саданартаа яаража, иигэжэ захяа заабари үгэдэг байгаа: "Мориной аргамжа, тоног, шүдэр эхэнэр хүн алхалжа дээгүүрнь гараха ёһогүй, хүйһэндөө оройлдоһон хүбүүн гаража болохо". Хүн зоной эрдэм ухаанда ехэ олон сэсэн мэргэн үгэнүүд бии ха юм. Жэшээнь, иигэжэ хэлэдэг байгаа:

- "Тунгажа урдаһан уһан сэбэр,
 - Тоомтой хүнэй үгэ сэбэр.
 - Үнэһээ абхуулан гуламта сэбэр
 - Үһээ һамнаһан эхэнэр сэбэр.
 - Үндэр модоной залаа һайхан,
 - Үбгэн хүнэй үрээл һайхан,
 - Үрээ гүүнэй хатар һайхан,
 - Үншэн хүбүүнэй ухаан һайхан.
 - Хурдан мориной туруун хүнгэн,
 - Хурса хутагын эри хүнгэн,
 - Худалша хүнэй хушуун хүнгэн,
 - Хулууша хүнэй хормой хүнгэн.
 - Тулажа үргэхэдэ, шулуун хүндэ,
 - Тодожо буулгаханда, ураг хүндэ,
 - Тоомтой хүнэй үгэ хүндэ.
 - Харуу хүндэ нүхэр холо,
 - Хашан моринодо харгы холо,
 - Залхуу хүнэй заадаһан ехэ,
 - Зангүй хүнэй зоболон ехэ.
 - Эсэһэн моринодо ташуур хүндэ.
 - Эбгүй хүндэ үдэр ута.
 - Эбтэй хоёр эрьсын арһан соо багтаха,
 - Эбгүй хоёр найман ханатай гэр соо багтахагүй.
- Эдэ бүгэдэ дээрэ хэлэгдэһэн аман зохёолой зүйлүүдые арад зомнай хэдэн олон зуун жэлэй үе саг соо зохёожо, үеһөө үедэ дамжуулжа, үри хүүгэдэйнгээ сэдхэл зурхые баяжуулжа, хэлэ амьёнь хүгжөөжэ ябаханда, тэдэнэйнгээ саашанхи ажабайдалдань нутаршагүй ехэ зориг түрүүлжэ, "хүнэй зэргэ хүн болохо" замдань хүмүүжүүлгын аргагүй ехэ хубитаяа оруулдаг байгаа. Эндэ Лайжад хүгшэн мэтэ сэсэн ухаатай, оюун бэлэгтэй хүнүүдэй үүргэ ехэ ааб даа.
- Лайжад хэдн ехэ үндэр наһатай болобошые һаа, мүнөөшые залуу хүнгэн зандаа, залуу үетэнөөр уулзажа хөөрэлдэхээ залхуурдаггүй, тэдэнтэйгээ өөрынгоо ажабайдалайнгаа, эрдэм ухаанайнгаа баян дүршэлөөрөө дуратайгаар хубаалдадаг. Нютагайнгаа "Баян-Голой гургалдайнүүд" гэжэ фольклорно ансамблиин эдэбхитэй гэшүүн, соёлой байшангүй тайзан дээрэ оло дахин гаража, эрдэм бэлэгтэйгээ, гүн сэдхэлэйнгээ баялигтай нэгэтэ бэшэ хубаалдаһан түүхэтэй. Мүнөө нотагтаа олон аша зээнэрээ, гушануудаа харалсажа, зээ хурьгэнэйдөө нуухаһаа гадна, зээ басаган нотагаймнай багша Вера Васильевнадаа ажал хүдэлмэриез амжалттайгаар ябуулхадань өөрынгоо хубитые оруулалсадаг.
- Б. МОЛОНОВ,**
Баргажанай аймагай
Баян-Голой дунда
хургуулийн буряад
хэлэний ба
литературын багша.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Бубеева.

Урданай ёһо заншалнууд

ЛАЙЖАД ХҮГШЭНЭЙ ЗАХЯАНУУД

ойлгуулан үгэдэг юм. Дээрэ дурсагдаһан домогой удааар ажагалта хээ һаа, иимэ байна. Энэ домог оорынгоо сагта манай буряадай мэдээжэ шэнжэлэгшэ, арадай аман зохёол суглуулагша С. П. Балдаев Хударийн буряадуудһаа бэшэжэ абahan байна.

Лайжад Раднаевнагай хургуулийн наһан нотаг соогоо, эхэ орон дотороо боложо байһан ехэ хубилалтануудай үедэ үнгэрһэн хадаа, тэрэ үеынгоо түүхые, һонин-һонин ушарнуудые яһала дуулаһан, ойлгожо абahan байдаг. Жэшээнь, тэрэнэй ухаанда хургуулида хураһан жэлүүдынь, багшанарынь эдээр ханагдадаг: "Би хадаа Хара уһанай гурбан жэлэй эхин хургуулида 1927-1930 онуудаар хураһан хүниб, хургуулийнэй тэрэ үедэ голой зүүн бөдэ оршодог байгаа. хургуулийнгаа багшанарые дурдабал, тэрэ үедэ Нигдунова Цыдык Цыдыповна, Бурхиннов Бадма Молонович гэгшэд байгаа. Илангаяа

Бурхиннов Бадма Молоновиче хайнаар ханаһаб, юундэб гэхэдэ, намда багшанһан юм. Тэрэнһээ гадна минии аба Раднаев Бадматай ехэ нүхэсэдэг, хөөрэлдэдэг байгаа. Абамни амаралтын үе болохонь, илангаяа үбэлэй үедэ мори шаргажа хүлэжэ, багшыемнай гэртэнь хүргэжэ үгэдэг байгаа. Мүнөө тухайхадамни, ехэшые холо бэшэ, Нуур гэжэ газарта байдаг байгаа гэжэ ханагшаб.

хургуулийнэй наһан ехэ хүхиюутэйгээр, һонирхолтойгоор үнгэрөө. Һүүдэньшые, 1934-1935 онуудаар нотагаймнай залуушуул ехэ эдэбхитэй, олонийтын ажаалда ябахы дуратай һэн. Зүжэг наадан, шог зугаа, уран хайханай харалганууд, дуун, хатар элбэг бэлэй. Бишые залуу басаган ябаханда, тэрэнһээ холо байгшагүй һэм. Жэшээнь, тэрэ үедэ "Хаарташан" гэжэ зүжэг соо залуу гүлмэр зараса басаган боложо наадаад, харагшадта ехэтэ хайшаагдаһанаа мартаншагүйб. Энэ зүжэг соо тэрэ үеын залуушуул болохо Базаров Гарма, Цынцескин Гарма, Ламуев Бадма гэгшэд хаарташад болохо, Маласханов Базар-Баян Бадма болохо, Бадмаев Мүнхэ Хартанович тэрэнэй һамган боложо наадаһанинь ухаандамни эли тодоор ханагдадаг. Ехэл энеэдэтэй, шог зугаа элбэгтэй зүжэг бэлэй. Мүнөөшые гол удхыень мартангүй, зарим үйлэнүүдыень ханадагби".

"Буряад арадтамнай яһала олонийтын сэсэн мэргэн үгэнүүд бии юм", - гэжэ Лайжад хүгшэн хөөрөөгөө үргэлжлүүлэнэ. Жэшээнь, үхибүүдтээ, залуу үетэндөө хэлэжэ, ойлгуулжа үгэдэг захяанууд гэжэ ехэ һонин, гүнзэгы удхатай үгэнүүд гэгшэ гэжэ ойлгоһноб. Тэрэ захяанууднай "Тиигэжэ бү ябагты, сээртэй, нүгэлтэй" гэнэн удха шанартай, залуу үетэниие хүмүүжүүлжэ ябадалда аргагүй ехэ нүлөө үзүүлдэг. Урдань үбгэд, хүгшэд, эжы, абанар, аха, эгэлшэнэр, ашанар, гушанараа, хүбүүд, басагадаа, дүүнэрээ хара бага наһанһаань, үхибүүнэй мэдээ орожо эхилһэнһээ хойшо

хүсэтэй, тэрэнэй хүсоор байнабди". Галдаа эдээнэйнгээ дээжые үргэжэ байха ёһотой. Гал тухай нэгэ иимэ домог хүнүүд хөөрэлдэдэг байгаа: "Нэгэтэ нэгэ хүн харгы замда ябажа ябаханда оройтоод, нэгэ баян айлайда хонолго хуража, тогоонойнь гэрэй гуламтын хажууда хонохо болобо. Тэрэ хүн угаа бэрхэ, һүбэлгэн, далан хэлэ мэдэхэ байба. Үдэшэ орой тэрэнэй унтахын хирэндэ гэр соонь һонин хөөрэлдөөн дуулдаһан шэнги болобо. Шагнан гэхэдэнь, хүршэ үгтэй айлай галай эзэн баян айлайнгаа галай эзэндэ айлашаар ерээд, хөөрэлдэжэ байба. Үгытэй айлайнь галай эзэн иигэжэ хэлэнэ: "Минии гэрэй эзэн угаа һайн хүн, намайгаа үргэлжэ, эдээүүлжэ байдаг, эдээнэйнгээ дээжые намдаа заагагүй хүртөөдөг". Тиихэдэнь баян хүнэй галай эзэн иигэжэ харюусаба: "Харин минииһини эзэн ехэ муу, харуу, хатуу хүн гэжэ ханагшаб. Намдаа юушые үгэдэггүй, намайгаа муугаар адуулдаг, үншэ хоёомни саг соогоо сөбэрлэдэггүй" гэбэ. Тиигээд тэдэ хоер галай эзэд эбэс хэлсэжэ, тэрэ баянаа хэлһэһэн гэлсэдэг.

Саашадань хэлээ һаа, иимэ байна: "Талын ганса модые отолжо болохогүй - сээртэй. Отолһон хүн өөрөө гэмтэжэ болохо, тэрэ модониинь ямар нэгэн эзэнтэй байжа болохо". "Эсэгын ганса үриие (үхибүүе) дайража болохогүй, ямар нэгэн шанга заяашатай байжа болохо. Дайраһан хүн өөрөө гэмтэжэ болохо. Сээртэй". "Ямар нэгэ хуушан бууса хүндэлэнгүй, сай сагаагаа, архиин дээжые үргэнгүй бусажа болохогүй. Буусын эзэн гомдожо болохо, теэд өөрыетнай гэмтэжэ болохо". "Үхэтэрөө үлэс дайрахагүй, ядатараа яһа нэргээхэгүй" (үхэхэн хүнэй буашые) гэжэ урданай буряадууд хэлсэдэг байгаа. "Харгыгаар ябаханда, харгы сөбэрлэжэ ябахы ёһотой, тиигээ һаа, баян хайрада хүртэхэг". "Харгыгаар ябаханда, харгын голоор ябажа болохогүй, һайн муушые юумэн ябажа болохо, дайруулжа болохот. Харгын нэгэ талаар ябахы ёһотой". "Айлшанай ерэхэдэ, газарагажа утгажа абаха ёһотой. Айлшанаа мордохуулханда, бултадаа гэрһээ гаража үдшэхэгүй". "Үхэр малайнгаа хашаа хүрээ соо хүндэ, хатуу үгэнүүдые хэлэжэ, хашхаржа, хаахиржа болохогүй, эзэниинь гомдожо болохо - сээртэй". Тогоо нэрээд, тэрэнээ сасангүй, архиинь уужа болохогүй, архинш, шалшаа болохо. Түрүүшын тогооной архи эхэнэрнүүд ууха ёһотой, хоёрдохи тогооной архи сэржэмэй архи гэжэ нэрэтэй байгаа. Архинша хүниие архиин хорхой эдихэн хүн гэжэ хэлэдэг байгаа". Энэ мэтын олон захяанууд, заншалта ёһо гуримууд буряад зоной дунда дэлгэрэнгүйгээр тараһан, сахигдадаг байгаа. Эдэмнай хүниие нарин сөбэрээр, гуримтайгаар ябахые хургадаг, бээ аршажа, нэргылжэ, гамнажа ябахые заажа үгэхэн хургаалнууд, захяанууд болоно. Тэрэнһээ гадна хамаг юумые хүндэлжэ, өөртөө, арад зондоо

Уншаа, дуулаа һэн гүт?

БЭШЭГЭЭР ХЭМЖЭЭН АБТАА ХАШ...

В. И. Ленинэй Мавзолейтэй холбоотой асуудалнуудта һаянай онсо анхарал хандаулагдажа болоо. Тиихэдээ Россиин нийслэл хотодо иимэ газарай бии байһаниинь зоной дунда эдэб бодол түрүүлэнэ. Энэнтэй холбоотой түүхэнүүд зоной дунда хөөрэгдэдэг болонхой гэгшэ ааб даа. Эдэнэй дунда тусхай буфет тухай ярилдаан бии. Түрүүн А. И. Брежневэй секретариатта ороһон, удаань КПСС-эй ЦК-гай Юрэнхы таһагта хадагалагдажа байһан бэшэг тухай дурдаа.

"Хүндэтэ Леонид Ильич! Майн 1-нэй һайндэрөөр Таниие халуунаар амаршалаад, ажалдатнай амжалта хүсэнбэ. Тиихэдээ иимэ гуйлтануудтайб: 1). В. И. Ленинэй Мавзолей дээрэ байгаад тамхи татахые ямаршые тушаал эзэлдэг һаань, хорихо. Манай ханиарта, харини ороноудһаа ерэхэн нүхэдтөө энээн тухай дуулгаха (1964 оной ноябрийн 7-до Кубын түлөөлэгшэ гаһаа татажа байгаа).

Бидэнэрэй эгээл нагин юумэндэ - Ильичэй Мавзолейдэ хүндэтэйгөөр хандажа, манай нэрэ хүндые бү унагааг лэ.

2). Мавзолейн тайзан дээрһээ буфет холодуулаха. 2-3 часай турша соо тамхи татангүй, жажалангүй байжа шадахагүй нүхэдэй бии һаань, Мавзолейн тайзанһаа хажуу тээ, зоной харахаар бэшэ газарта буфет бии болгохо.

Иимэ сагта Мавзолей тээшэ олон миллион зоной анхарал хандуулагдана бшуу (телевизорнүүдэй экранууд).

Тимэһээ Мавзолей дээрэ зогсохо хүндэ хайрада хүртэхэн нүхэдэй иимээр бээ барихадань, һанаа ехээр зобоно.

Иимэ нэгэл жэшээ тухай дурдаханда, 1965 оной мартын 23-да космонавтууд П. Беляевы болон А. Леоновы утгалда зориулагдаһан мигинг дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Нэгэдэхи секретариин оройдоо 15 минутын турша соо үгэ хэлэжэ байхадань, бусад нүхэднай ууһан, жажалан, тамхи татаһан зандаа байгаа һэн.

Энэнтэй эбсэхын аргагүй байһаниие ойлгохын тулада 1964 оной ноябрийн 7-до, 1965 оной мартын 23-да болоһон үйэл хэрэгүүдтэ зориулагдаһан пленконуудые хаража боломоор.

Ильичэй Мавзолейн үндэр тайзанда, мүн бидэнэртэ, совет эрхэтэдтэ бодото ёһоор хүндэлэн хандажа шадахагүй (магад хамараа үргөө юм гү?) зоние Мавзолейн тайзан дээрэ гарахыень хорихо байгаа гэгшэ гү?

1965 оной Майн 1-дэ болоод саашадаашые эмхидхэгдэхэ демонстрацинуудай үедэ иимэ дугуу дундануудай дабтагдаагүй һаань, һайн лэ байгаа.

Хүндэлэн хандаһна Ронский (КПСС-эй гэшүүн). Москва хото.

1965 оной апрелин 22".

Редакцияһаа. "Энэ ажалшанай" бэшэг Леонид Ильич өөрөө уншаа гү, али үгы гү гээд бидэнэр мэдэнэгүйбди. "Архив, хадагалжа байха. 1965 оной июлийн 14" гээд бэшэг дээрэ бэшээтэй. Һүүдэй һүүдэ тус бэшэгээр хэмжээнүүд абтаһан лэ байгаа хаш. "Һүүдэй зарсанги байдалай" үедэ Мавзолей дээрэ тиимэрхүү юумэн балай үзэгдэдэггүй һэн.

("Аргументы и факты" нонинһоо абтаба).

XVII жаранай модон хүхэгшэн гахай жэл (1995-1996 он)

НАМАРАЙ ДУНДА ХҮХЭГШЭН ТАХЯА НАРА

Table with 8 columns: Буряад литэ, Европын литэ, Гараг Нэрэ Үдэр, Үнэз Үдэр, Мэнгэ, Һуудал, 23, 24, 25, 26, 27, 28. It lists days of the week and corresponding lunar phases.

Гарагай 2-то хуушанай 23 (октябрийн 16)

Сагаан луу, 9 улаан мэнгын, галда нуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, лусуудта үргэл үргэхэ, эм найруулаха, хэшэг даллага абаха, үрэнэ тариха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, уранай арга шудалха, наһанай хүсэ арьбажуулха, эм найруулаха, угаал хэхэ, түрэл садан бололсохо, бэри буулгаха, худалдаа наймаа үүсэхэ, үзэг шудалха, газар малтаха, үхэр, мори худалдаха, буян хэхэ, дайсаниие ба ада шүдхэр номгодохо, хяна гаргаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, бисалгал хэхэ, эд, мал хажуу тээшнэ үгэхэ мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Гэбшье эблэрхэ, хэлсээ баталха, мал үүсэхэ, ном оршуулаха, онгосо, һала дархалха, хүүргэ, модон тээрмэ бариха, шуһа ханаха, тоһонхэ, хүрьһэ зоолорүүлха, наһа барагшын хуураа, ондоо хүндэ зоболон ушаруулаха, уйлаха, гажарха, хубсаһа эсхэхэ, нүүхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ мэтын тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 3-да хуушанай 23 (октябрийн 17)

Сагаан могой, 8 сагаан мэнгын, шоройдо нуудалтай үдэр. Энэ һарада 23-най үдэр дабхалсадаба гээнэ. Бурханда мүргэхэ, хэшэг даллага абаха, ном номнохо, соносохо, дайсаниие ба ада шүдхэр дараха, үрэнэ тариха, тараг бэрхэ, айраг халааха, хубсаһа эсхэхэ, газар малтаха, замда гараха, городто хэрэг бүтээхэ, (дасан) дуган нээхэ, арамнайлаха, мал үүсэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, үбшэ аргалха, нүүхэ, модо зоохо, тангаригаа болуулаха, эльбэ сараха, сан табиha, сахюуса хуруулаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр мяха шараха, тоһо, өөхэ хайлуулаха, наһа бараган хүниие хуураа, гэрэй нуури табиha, модо отолхэ, эм найруулаха, юмэ гэрһээ гаргажа, ондоо тээшнэ үгэхэ, засаг хэрэглэн, хүниие баһаха, доромжлохо, гүрэм уншуулаха, хэрүүл үүсэхэ, заргадаха мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Ном оршуулбал, хайнише, муушые бэлнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан,

Гарагай 4-дэ хуушанай 24 (октябрийн 18)

Хара морин, 7 улаан мэнгын, түмэртэ нуудалтай үдэр. Энэ үдэрнай дашаниматай (үлзы хутагтай), маша хайн үдэр байна. Илангаяа бурханда мүргэхэ, зальбарха, Наранда, һарада, Газарта мүргэхэ, бурханай шэрээдэ мандал табиha, хэшэг даллага абаха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, хубсаһа эсхэхэ, бэри буулгаха, эм найруулаха, эд бараа, мал худалдажа абаха, тангариг абалсан, нүхэд болохо, замда гараха, зүбшэлдэхэ, харгын ханиие бэдэрхэ, модо сабшаха, агнаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Зүгөөр энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ магадгүй.

Гарагай 5-да хуушанай 25 (октябрийн 19)

Харагшан хонин, 6 сагаан мэнгын, огторгойдо нуудалтай үдэр. Энэ үдэрнай баһал дашаниматай (үлзы хутагтай), тон хайн үдэр. Гадна хандамаанарай үдэр мүн. Илангаяа бурханда мүргэхэ, тэнгэрийн үүдэ сахиха, гүрэм уншуулаха, эльбэ гаргуулаха, эхэ хүниие барааллаха, буян үйлэдэхэ, хэшэг даллага абаха, аршаанаар угааха, нүгэлөө наманшалха, бэри буулгаха, нүүхэ, замда гараха, үрэнэ тариха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, юмэ худалдаха, худалдажа абаха, ордон бариха, хэрэм бодхоохо, харша бариха, дайсандай муу үйлэ хэрэг зогсоохо, үзэг шудалха, ном уншаха, ном номнохо, соносохо, эм найруулаха, эһээбэри табиha, тангаригаа болуулаха, тогоо нэрэхэ, хониной мяха, ноһо, арһа хэрэглэхэ, городто хэрэг бүтээхэ, үхэр ондоо тээшнэ үгэхэ мэтын үйлэнүүдтэ онсо хайн. Зүгөөр энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, нюдэнэй хараа муудаха.

Гарагай 6-да хуушанай 26 (октябрийн 20)

Хүхэ бишэн, 5 шара мэнгын, уһанда нуудалтай үдэр. Мүн лэ дашаниматай (үлзы хутагтай), маша хайн үдэр юм байна. Илангаяа бурханда мүргэхэ, номой сахюуса хуруулаха, эм найруулаха, хадаг табиha, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, хубарагай хахил хүртэхэ, ламын санаар абаха, замда гараха, эрдэм шудалха, наһа барагшын хэрэг

бүтээхэ, газар хахалха, тараг бэрхэ, айраг халааха, үзэгтэ хураха, бурханай ном шудалха, ном номнохо, шэнэ гэр бариха, тангариг абалсан, нүхэд болохо, үрэнэ тариха, эд урьһаар абаха, хэшэг даллага абаха, үхэр андалдаха, модо нуулгаха, шэмэг зүүхэ, хайндэрлэхэ, лусуудта үргэл үргэхэ, хии бараа сараха, абаһанаа бусааха, түмэрөөр уранай зүйл бүтээхэ, шухала асуудалаар ноёндо хандаха, дасан (дуган), бурхан, субарга, ном шэнэлхэ, арамнайлаха, ном оршуулаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол удаан тогтохо.

Гарагай 7-до хуушанай 27 (октябрийн 21)

Хүхэгшэн тахья, 4 ногоон мэнгын, хада уулада нуудалтай үдэр. Дунда һарануудта хүхэгшэн тахья үдэр тохёолдоходоо, модон хохидэр гэгдэдэг. Тиймэһээ энэ үдэр алибаа хэһэн хэрэг, үйлэдхэн үйлэ хохидолтой, хооһон аша үрэтэй байдаг тула оортөөшье, олондошье туһатай хэрэг үйлэдөөгүй һаа, дээрэ. Иймэ үдэр худалдаа наймаашье хэжэ болохогүй. Хүнэй үһэшье абаагүйл һаа, хайн байха.

Гарагай 1-дэ хуушанай 28 (октябрийн 22)

Улаан нохой, 3 хүхэ мэнгын, модондо нуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, наһа утадхалгын хэрэг бүтээхэ, дасанай (дуганай), субаргын нуури табиha, сэргэ бурхан, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, ном номнохо, тэрэниие шагнаха, балин шатааха, тэнгэри тахиha, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, модо нуулгаха, газараа заалгаад, гэрэй нуури табиha, лусуудта мүргэхэ, үргэл үргэхэ, эм залаха, уранай онол арга шудалха, шэнэ нотагта нүүжэ ошоод түбхинэхэ, шэрдэг бүрихэ, эм найруулаха, мори, сар хургаха мэтын үйлэнүүдтэ энэ үдэр хайн. Зүгөөр малгай, хубсаһа эсхэхэ, шуһа ханаха, бэри буулгаха, наһа барагшын хэрэг бүтээхэ, худаг малтаха, замда гараха, үһээ угааха, хэрүүл гаргаха, газар малтаха, абаһанаа бусааха, модо сабшаха, хюроодхэ мэтын үйлэнүүдые сээрлэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл гараха, тэмсэл болсохо.

ҺОНИРХОЛТОЙ ТУЛААДА

1934 ондо шатараар республикын түрүү нуури эзэлхын түлөө болоһон юм. Түрүүшынхие үнгэргэгдхэн энэ мүрысөөндэ 8 шата хабаадласаа һэн. Бурядай АССР-эй чемпионкын нэрэ зэргэдэ Норжима Бадмацыренова түрүүшынхие хүртэжэ, хэдэн жэлэй туршада бэрхээр наададаг шатаршадай нэгэн гэжэ тоологдоо бэлэй.

1935 оной мүрысөөндэ Сэлэнгын аймагай 18-тай басаган Ринчинова илалта туйлаа. Богонихон хугасаа соо залуу шатаршад эдэбхитэй, һонор, түргэн ухаанай наада харуулжа, Сибирь болон Дурна зүгэй шатаршадай дунда бэрхэ шатаршан гэжэ тэмдэглэгдэ байна. Харин 1936 ондо хүндэ үбшэнөөр үбдэжэ, наһа бараһан.

Хоёрдохи нааданай һүүдээр 14 жэл үнгэржэ, удаадак наада үнгэргэгдхэн гэе. Тийн 1950, 1951, 1952 онуудай мүрысөөндэ Норжима Бадмацыренова толгойжо ябаһан байна.

1953 ондо республикын түрүү нуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдхэн дахи мүрысөөндэ 14 шатаршан сутлараа. Эндэ Софья Никольская уулзалгануудаа хайнаар үнгэргэжэ, мүн лэ түрүүшын нуури эзэлхын юм. Энэ мүрысөөндэ Норжима Бадмацыреновае илажа гараһан байна. 1954 оной 7-дохи наадаанда хотын чемпионка Лубсана Гармаева гарахадаа, баһал хэдэн жэлэй туршада гэхэ гү, аял бэлиттэ шатаршан республикын 10 дахин чемпионой нэрэ зэргэдэ үнэ ябаһан байна. 1959 ондо 11-дэхи үнгэргэгдхэн мүрысөөндэ дунда хургуулийн 10-дахин классай хурагша Любовь Игумнова нуури эзэлхэн намтартай.

Эхэнэрүүдэй дунда болоһон шатарай мүрысөөнүүд тухай үнэ бэлиттэ гэдэг. Тийнхээшье шатарай наадаанда дуратай басаган байһан юм.

Шатараар республикын түрүү нуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдхэн мүрысөөндэ хабаадагшад дундаһаа багшанарай институттай Анастасия Агафонова болон түргэн туһаламжа үзүүлдэг врач Елена Кириллова хоёрой дунда һонирхолтой, тэмсэлэй шатар наадан болохоор ха гээд һанагдана.

Футбол Хүсэгдэхээ болёо

Россин Федерациин зүүн зонодо наададаг комангануудай дунда түгэсхэлэй уулзалганууд үнгэргэгдэнэ. Мүнөө үнгэргэгдөөд байһан уулзалгануудай дунд хаража үзэхэдэ мүрысөөнэй таблицын манлайда гараһан Красноярскай "Металлург" хайн байдалтай. Эдэнэр гурбан уулзалга өөрынгоо стадиондээрэ үнгэргэхэдөө, Барнаулай "Динамо", "Самотлор XXI", Тобольскын "Иртыш" комангануудые илажа, хойноһоонь дахажа ябаһан эдэнэрые "бүдэрүүлбэ". Тийхэдээ эдэнэрһээ арбан очкогөөр үлүү болохоодоо хүсэгдэхээ болибо бшуу.

Table with 6 columns: Команданууд, Наадаа, Шүүгээ, Тэнсээ, Шүүгээ, Бүмбэгээ. It lists football teams and their performance statistics.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Editorial and contact information for the newspaper, including the editor's name (Ц. Б. Цырендоржиев), address (670000, Улаан-Удэ), and subscription rates.

Redaktion's telephone numbers: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарин - 2-50-52, секретаридаид - 2-60-91, талварниитын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социальнэ-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлтой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-66-63 (даагшань), 2-57-63, олоһинтын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-24 05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-78; корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61. "Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтерин - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05